

Oktatás Jugoszláviában a szocialista rendszer fénykorában és hanyatlásakor

Jugoszláviában az 1970-es évek már a kiforrott szocialista rendszert jelentették, amelynek az oktatáspolitikája egy rendkívül felemás helyzet elé állította a magyarokat. A második világháború után Vajdaság ugyanis autonóm terület lett 1989-ig, így a magyarok jogilag kedvezőbb helyzetbe kerültek, bár a valóság nem mindig ezt tükrözte.

Az általános iskolák ekkoriban vegyes felépítésűek voltak, ami azt jelentette, hogy egy évfolyamon párhuzamosan magyar és szerb osztályok is működtek. A magyar diákok bár anyanyelvükön, de a szerb tanterv szerint tanultak, ezért az olyan tantárgyakból, mint a földrajz, az irodalom vagy a történelem, teljesen háttérbe szorultak a magyar vonatkozások. Az, hogy egy magyar tanuló mennyit tud saját kultúrájáról vagy történelméről ekkoriban nagyrészt a tanárjain múlott. Gyakran Magyarországról hoztak át könyveket, hogy a diákok közelebb kerülhessenek a magyar irodalomhoz (de ez természetesen nem mindenhol volt jellemző).

Ráadásul a szerb tantervet mélyen áthatotta a szocialista rendszer ideológiája, így a történelem vagy az irodalom tantárgy is ehhez mérten volt felépítve. Azonban az ideológiai nevelés legfőbb színtere az alsó tagozaton az órarendbe épített pionírgyűlés volt, amelyet felsőéves diákok tartottak. A felső tagozaton pedig a honvédelem tantárgy keretében ismerkedhettek meg a tanulók a kommunizmussal, de a többi között igazi fegyvereket is megtanultak kezelni.

A tanév legjelentősebb történései is a szocialista rendszerhez kötődtek. Minden évben május 25-e hatalmas eseménynek számított a tanulók életében, ekkor volt ugyanis a jugoszláv vezetőnek, Titónak a születésnapja. Az ezt megelőző napokban az olimpiai lánghoz hasonlóan egy fáklya, pontosabban egy stafétabot járta körbe az egész országot, és amikor éppen az adott városban haladt át, a helyi pionírok kivonultak, hogy virágokkal és indulók éneklésével köszöntsék.

A másik legfontosabb esemény november 29-én, a köztársaság napján következett be, amikor a kis pionírok fogadalmat tettek. A fogadalom szövege a következőképpen hangzott: *„Ma, amikor pionír leszek, fogadom, hogy szorgalmasan tanulok és dolgozok. Jó pajtás leszek. Szeretem öngazgatású hazánkat, a Jugoszláv Szövetségi Szocialista Köztársaságot. Követem azokat az eszméket, amelyekért Tito harcolt. Megbecsülöm a világ béke- és szabadságszerető embereit.”* Az ünnep komolyságát mutatja az is, hogy ilyenkor mindig legalább kétnapos munkaszüneti napot rendeltek el.

A mai helyzethez viszonyítva azonban sok szempontból kedvezőbbnek tekinthető az akkori oktatás, ugyanis Vajdaságban, autonóm terület lévén, a magyar és a szerb nyelv szinte egyenrangúnak számított. Ezért például nemcsak a magyar diákoknak volt kötelező a szerb nyelv tanulása, hanem fordítva is.

Az 1980-as években újonnan bevezetett szerkezet szerint alakították át a középiskolákat. A „kísérleti rendszer” lényege az volt, hogy a gimnáziumokat és szakiskolákat összevonva a 9–10. osztályt még minden diák egy közös tanterv szerint abszolválta, majd dönthetett, hogy a következő két évben egy szakmát tanul ki, vagy továbbtanul és érettségizik. Ez az új felépítés a gimnáziumok elitizmusa ellen kívánt fellépni, és a szocialista ideológiának megfelelően minden fiatal számára egyenlő oktatás biztosítását ígérte. A kilencvenes évek elején azonban mindezt eltörölték, hiszen a tervezett sikerek elmaradtak, miközben a szocialista rendszer is egyre gyengült.

Aki az érettségi megszerzése mellett döntött, az a 11–12. évfolyamon folytatta, amely azonban inkább egy egyetem működéséhez hasonlított, ugyanis különböző szakok közül választhattak a tanulók: természettudományi, matematika vagy bölcsészettudományi irányban folytathatták a tanulmányukat. Minden szakon voltak kötelező

tantárgyak (például történelem), amelyek szakonként különböző hangsúlyt kaptak. Az érettségi rendszere is inkább a mai szakdolgozatíráshoz hasonlított, ugyanis minden diáknak egy választott témában kellett kutatnia, és egy kötelező gyakorlatot teljesítenie. Bár az érettséginek a tervek szerint önmagában is elhelyezkedési lehetőséget kellett volna szolgálnia, a gyakorlatban ez nem valósult meg.

A szocialista rendszer ideológiai nevelése a középiskolában is szerepet kapott, a diákok a marxizmus nevű tantárgy keretein belül tanulhattak a kommunizmus felépítéséről, történetéről, céljairól stb. A gyermekek lelki vagy erkölcsi nevelése ennyiben ki is merült, vallási nevelésről pedig természetesen szó sem lehetett. A szocialista rendszerre jellemző ateizmus miatt az egyházi iskolákat szinte kivétel nélkül államosították, illetve a hit minden egyéb megnyilvánulása komoly szankciókat vont maga után. A rendszer a pedagógusokat kifejezetten büntette, mivel nagy hatással tudnak lenni a gyermekek szellemének és személyiségének formálására. Ha például egy tanárról vagy akár a gyermekéről kiderült, hogy templomba jár, rendkívül súlyos következményekkel kellett számolnia. Így érthető, hogy mindennapos volt az ezzel kapcsolatos félelem.

A korabeli oktatás meghatározó részei voltak még a különféle iskolai utak, amelyeknek köszön-

hetően Jugoszlávia számos pontjára eljuthattak a gyermekek, sokszor azok is, akiknek az anyagi helyzetükből kifolyólag ez különben nem lehetett volna lehetséges. Már az osztálykirándulások is gyakran különleges helyszíneken kerültek megrendezésre. A diákok a többi között eljutottak az Adriai-tengerre vagy a mai Szlovénia területére is, ezenfelül különböző táborok, például sítáborok keretein belül rengeteget utazhattak, a jó tanulókat pedig sokszor iskolai utakon való részvétellel jutalmazták meg. Mindez természetesen annak is volt köszönhető, hogy az akkori Jugoszlávia hatalmas területeket foglalt magában, illetve sokkal kevésbé szigorú utazási korlátozások voltak érvényben, mint a korabeli Magyarországon.

Az 1980-as évek legvégén következett be az a fordulat, hogy a középiskola elvégzése után sok délvidéki magyar fiatal Budapesten kezdte meg egyetemi tanulmányait. Jugoszlávia és Magyarország (két szocialista ország lévén) ugyanis különféle csereprogramokat szervezett, illetve a határon túli magyarok más feltételekkel jelentkezhetek a magyar egyetemekre, mint a magyarországi lakosok, egyfajta ösztöndíjat kaphattak. Természetesen nekik is részt kellett venniük az egyetemi felvételin, de a két oktatási rendszer (például az érettségik) különbözősége miatt más elbírálás vonatkozott rájuk.

Elmozdulás